

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

LOETSE 2023

**SESOTHO PUO YA LAPENG P1
TATAISO YA HO TSHWAYA**

MATSHWAO: 70

Tataiso ena ya hotshwaya e na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 O bolela hore bophelo ba batjha bo a fetoha ka ha ba angwa ke diphephetso tse thefulang maphelo a bona ha bohloko. (1)
- 1.2 Kgatello ya kelello
Matshwenyeho (2)
- 1.3 Ho se sebetse ka katleho maemong ao ba kopanang le ona.
Ho wela ka bonolo boitshwarong bo hlephileng.
Tshebediso ya dithethefatsi
[Tshwaya e le nngwe feela.] (1)
- 1.4 E hobane le tema e a paka hore motjha e mong le e mong ho sa natsehe boemo kapa morabe o kopana le mathata bophelong. (2)
- 1.5 Tsela ya boitshwaro ya batjha ba kgale e ne e tsepame ebile e le bana ba hlomphang, ba bile ba sa kene kenyakenyeng ya mathata jwalo ka batjha ba kajeno. maeomo a bophelo a batjha ba kajeno ha a jese ditheohelang, ba wela ha bonolo boitshwarong bo kotsi mme ba qetelle ba na le kगतello ya maikutlo, ba bang ba be ba ipolaye. (3)
- 1.6 O totobatsa hore le bana bao batswadi ba bona e leng dikgorane ba wela mesebetsing e sa lokang. (1)
- 1.7 Bana ba ka ameha maikutlong ha bohloko
Ba hloke boitshepo
Ba ka hloleha ho ithuta hantle
Ba ka hloleha ho sebetsa hantle le ba bang
[Tshwaya tse pedi.] (2)
- 1.8 Dilemot se mashome a mararo. (1)
- 1.9 Tjhe, ha se leano le letle ka ha bana ha ba fumane tlhokomelo e phethahetseng mme seo se etsa hore ba qetelle ba ikakgetse ka setotswana botlokotsebeng. (2)

KAPA

E, hobane bana ba bang ba ya kgona ho latela melao le dipehelo empa batswadi ba le siyo.

- 1.10 E ka ba susumelletsa ho kopanela diphate, ho ba le pefo hammoho le boitshwaro bo hlephileng. (2)
- 1.11 C – Bana ba ne ba phela ntle le bothata (1)

(EC/LOETSE 2023)**SESOTHO PUO LAPENG P1****3**

- 1.12 Ho thusa batjha ba sebedise inthanete ka tlasa tataiso. (2)
- 1.13 O sebedisa marangrang a thekenoliji ka nako ele nngwe. (1)
- 1.14 A hlakisa hore hlooho e a duma ebile e a tsekela. (1)
- 1.15 Kgaello ya tlhokomelo le tataiso e tshwanelang ho etswa ke batswadi kapa bahlokamedi ba bana. (2)
- 1.16 Tjhe, ha ho a nepahala, ho kotsi bakeng sa dilemo tsa hae. (2)
- 1.17 Ke mehleng ya kajeno, ho totobatsa disebediswa tsa marangrang a thekenoloji. (2)
- 1.18 Temeng ya A, ho hlahiswa bothata boo batjha ba tobaneng le bona tshebedisong ya thekenoloji, ha Temeng ya B, e re bontsha kotsi ya tshebediso ya thekenoloji baneng ba banyane. (2)

MATSHAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA C**

Ngwana ya ka hodiswang ke motswadi eo e seng wa madi e ka ba ngwana ya lahluweng kapa kgutsana, ✓ a bile a le boitshwaro bo kekeng ba laolwa. ✓ Hape e ka ba ya phelang ka ho kopa diterateng ✓ mme e bile e le lekgoba la dithethefatsi. E nngwe ntlha ke ha tshwaro ya ngwana e totobatsa tlhekefetso ✓ ha mmoho le ha ngwana a le maamong a ka bang kotsi ha a kgutlisetswa ho motswadi wa madi, ✓ qetellong ke ha ho totobala matshwao a ho se tsotellehe mmeleng le kelellong. ✓

Palo ya mantswe (90).

QOTSO		DINTLHA	
1.	Ngwana a ka kenngwa tlhokomelong ha a lahluwe kapa e le kgutsana, a le ka tlase ho dilemo tse 18 mme a se na mokgwa ofe kapa ofe wa tshehetso, bonneteng kgutsanakgudu e tshwanelwa ho hlokomelwa e fumane lelapa le mofuthu.	A	Ngwana ya ka hodiswang ke motswadi eo e seng wa madi, ke ya lahluweng kapa kgutsana a bile a le ka tlase ho dilemo tse 18.
2.	Ho bontsha boitshwaro bo kekeng ba laolwa ke motswadi kapa mohlokomedi ke le leng la matshwao a ka etsang hore ngwana a be tlasa ngodiso.	B	E ka ba ya nang le boitshwaro bo kotsi bo ke keng ba laolwa.
3.	Ngwana ha a phela diterateng kapa a kopa bakeng sa ho iphedisa, o lokela ho wela ho bana ba hlokomelwang etswe bana ba seng ka tlasa marulelo ba se nang tshepo ya se yang ka maleng ba hloka tshreletso.	C	Ngwana ya phelang diterateng kapa a kopa bakeng sa ho iphedisa a hlokomelwe.
4.	Makgoba a dithethefatsi a sa fumaneng tshehetso efe kapa efe ya ho fumana tlabollo le ona ke diphofu tse hlokanng tlhokomelo. Tshebediso ya dithethefatsi ke bothata bo hlokanng tharollo.	D	Makgoba a dithethefatsi a sa fumaneng thuso le ona a hloka ho hlokomelwa.
5.	Bo bong bothata ke tlhekefetso ya bana e jeleng setsi, mme ho tshwanela hore e be e le ngwana ya kileng a tshwarwa ka tsela e sa lokang kapa a hlekefetswa mme a se a sa sireletseha.	E	Ngwana ya hlekefeditsweng o tshwanela ho iswa boingodisong.
6.	E nngwe ntlha e ka etsang hore ngwana a batlelwe mohlokomedi e motjha, ke ha ho bonahala hore ho ka ba kotsi ha a kgutlisetswa tlhokomelong ya motswadi wa hae wa madi.	F	Ha ho hlokomelwa hore kotsi e ka ba teng ha ngwana a kgutlisetswa ho motswadi wa madi.
7.	Ntle le moo hape ke ha ngwana a phela tlasa boemo bo sa jeseng ditheohelang bo kang ba ho se tsotellwe mmeleng le kelellong kapa ho kgellwa fatshe ke motswadi.	G	Ha ngwana a sa tsotellehe mmeleng le kelellong e ka kgona a iswe tlhokomelong.

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehole hodima ho kenyelletsa dintlha tse hlokwang ke potso.

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

1. Kabo ya matshwao:

- Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
- Matshwao a 3 bakeng sa puo.
- Matshwao kaofela: 10

2. Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:

- Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse; fana ka letshwao le le 1.
- Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2;
- Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3.

3. Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di le jwalo:

- Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo.
- Diqotso tse 1–5: fana ka letshwao le le 1 bakeng sa puo.

ELA HLOKO:

Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.

Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e ngotswe e fosahetse. Ha palo ya mantswe e tlotse moedi o boletsweng, bala ho fihla palong ya mantswe e behilweng, ebe o emisa moo.

Mohlala

Puo	Polelo/Polelwana			Palo ya Mantswe
Sesotho	ke	a	bina	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

- 3.1 Sesepa sa ho hlatswa meno / Colgate (1)
- 3.2 Ho hlahisitswe batho ba bomme feela setshwantshong, jwalo ka ha e ka ke bona feela ba tshwanelang ho sebedisa Colgate. (1)
- 3.3 Molaetsa wa hore sehlahiswa sena se kgothaletswa le ke dingaka tsa meno. (2)
- 3.4 Mantswe ana a amana le setshwantsho ka hobane setshwantsho se matlafatsa se bolelwang ke mantswe ana, se hlakisa pososelo e sefahlehong sa ngwanana e susumetswang ke boitshepo bo etswang ke moya o nkgang ha monate. (2)
- 3.5 Ke ho hohela bareki le ho ba kgothalletsa hore ba lese e meng mefuta ya ho hlatswa meno mme ba phehelle le ho sebedisa colgate ba phehella ba sa lesele. (2)
- 3.6 Mmapatsi o kgothaletsa le ho tiisetisa bareki ho sebedisa colgate hore meno a bona a tle a be masweu jwalo ka lebeso. (2)
- [10]**

POTSO YA 4: KHATHUNU

- 4.1 Ke ho tshwasa ditlhapi (1)
- 4.2 Ho fetoha ha maemo a lehodimo
Metsi a tjhele
Komello
[Tshwaya e le nngwe feela.] (1)
- 4.3 Lefatshe le omelletse le bile le peperane.
Difate di hlohlorehile makala.
Dikepe di setse lepalapaleng.
Batshwasi ba ditlhapi ba felletswe ke mesebetsi
[Tshwaya e le nngwe feela.] (1)
- 4.4 E hlakisa hore le ha o ka ba le bokgoni kapa boitsebelo ba ho iphedisa, ha maemo a sa o dumelle o ke ke wa tswellella. (2)
- 4.5 Ho diha mahetla.
Sefahleho se hloka kgotso.
Ho nyahama
Puo ya hae e bontsha hore o lahlile tshepo
[Tshwaya tse pedi feela.] (2)
- 4.6 E, e a loketse maemo a hlahelang khathuneng ena hobane monna enwa ha a a tswellella morerong wa hae wa ho tshwasa ditlhapi. (2)
- 4.7 rapo (1)

POTSO YA 5: PROSA

- 5.1 Ho matlafatsa ntlha ya hore sebui se ne se sa phomola moyeng, se nahana ka hona le hwane se sa phetse. (2)
- 5.2 A ho ikwahlaya
A ho itshola (1)
- 5.3 Ke motho ya ratang ho itshebeletsa ka bo yena
O kgothetse. (2)
- 5.4 Ba se ba le ho o batang. (1)
- 5.5 Tumelo ya boKreste. (1)
- 5.6 Motho ya utswang o lefella diketso tsa hae ka lefu. (2)
- 5.7 C / Bana ha ba ke ba futse batswadi. (1)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70